

DİJİTAL BÜLTEN

20 OCAK 2019

01	➤	2019 İçin Küresel Ekonomiye Dair 10 Tahmin
04	➤	Önce Yavaş Yavaş,
Sonra Birden
06	➤	Küreselleşme 4.0'a
Alternatif Bir Bakış
10	➤	Amazon'un Bir Sonraki Adımı
12	➤	Karadeniz'de Güç Kayması

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

2019 İçin Küresel Ekonomiye Dair 10 Tahmin

**IHS Markit
Başekonomisti
Nariman
Behravesht,
Dünya Ekonomik
Forumu sitesinde
de yayınlanan
analizinde
2019'da küresel
ekonomide
yaşanması
muhtemel 10
gelişmeyi analiz
etti.**

Küresel ekonomi 2018'e, güçlü ve senkronize büyüme ile başladı. Ancak aylar geçtikçe ivme azaldı ve büyüme trendleri farklılaştı. ABD ekonomisi, yılın başında yürürlüğe giren mali teşvik sayesinde hızlanırken Euro bölgesi ile İngiltere, Japonya ve Çin ekonomileri zayıflamaya başladı. Trendlerdeki bu farklılık 2019'da da devam edecek. IHS Markit, 2018'de görülen yüzde 3,2'lik küresel büyümenin 2019'da yüzde 3,1'e düşeceğini ve bu yavaşlamanın önümüzdeki birkaç yıl da böyle devam edeceğini öngörüyor.

Dünya ticaretinde 2018'in başında yüzde 5 olan ve yıl sonunda neredeyse sıfırı gören keskin düşüş, bu yılın da en büyük risklerinden biri. Ticaret çatışmalarında beklenen kızışmayla birlikte dünya ticaretinde meydana gelecek daralma küresel ekonomiyi daha da aşağı çekebilir. Aynı zamanda faiz oranlarındaki artış ve hisse senedi ile emtia piyasasının dalgalı halinin yarattığı etki, dünya genelinde finansal koşulların sıkılaştığı anlamına geliyor. Bu riskler, küresel ekonominin sarsıntılara karşı kırılganlığının arttığına ve önümüzdeki birkaç yıl durgunluk olasılığının yükseldiğine işaret ediyor.

2019 için 10 Ekonomik Tahmin

1 ABD Ekonomisi Trendin Üzerinde Seyretmeyi Sürdürür

İşgücü ve verimlilikte sürdürülebilir büyümeye dair tahminlere dayanarak ABD ekonomisindeki trend veya potansiyelin yüzde 2 civarında olacağını düşünüyoruz. 2018'de ABD'deki büyüme yüzde 2,9'un üzerinde seyretti, bu ivmeyi ise daha çok vergi indirimi gibi finansal teşvikler ve harcamalardaki artış sağladı. Bu teşviklerin etkisi 2019'da da hissedilecektir ama yıl içinde giderek azalacaktır. Sonuç olarak 2019 için, 2018'den daha az olmakla birlikte hâlâ trendin üzerinde bir büyüme bekliyoruz.

2 Avrupa'da Yavaşlama Devam Eder

Euro bölgesinde büyüme 2017 yılının ikinci yarısında zirveye ulaştı ve o zamandan bu yana istikrarlı şekilde geriliyor. IHS Markit, 2019'da yüzde 1,5'lik bir düşüş olacağını öngörüyor. Brexit, Macron hükümetine karşı meydan okumalar ve Angela Merkel şansölyeliğinin düşüşü gibi politik belirsizlikler iş dünyasında zayıflamaya neden oluyor. Kredi şartlarının sıkılaştırılması ve ticari gerilimlerin artması gibi ekonomik faktörler de büyümedeki yavaşlamayı tetikliyor.

3 Japonya'daki İyileşme Yetersiz Kalır, Ekonomi 2019'da Yüzde 1'den Az Bir Büyüme Gösterir

2018'de Japonya'da ekonomik büyümenin yüzde 0,8 olacağı düşünülüyordu, bu yıl ise bu oranın ancak küçük bir artış ile yüzde 0,9 olması bekleniyor. Çin ekonomisindeki durgunluk ve ABD ile Çin arasında süren ticari gerilimlerin yansımaları devam ediyor. Para politikası bu yıl da enflasyonla aşırı uyumlu olmaya devam edecek. Japonya'nın büyümesindeki konjonktürel düşüş, uzun vadeye yayılmış çok zayıf bir büyüme ortamında meydana geliyor. Azalan işgücü gibi olumsuz demografik unsurlar, yeterince güçlü bir iş verimi artışı ile telafi edilemiyor. Abenomics ekonomi hamlesinin, önemli yapısal reformlar getirmesi ve iş verimini artırması beklenen "üçüncü oku"nun hayata geçirilmesinde ağır kalınıyor.

4 Çin Ekonomisindeki Yavaşlama Sürer

2017 başından bu yana istikrarlı şekilde düşen Çin büyüme oranı, 2018'in üçüncü çeyreğinde son 10 yılın en düşük seviyesine indi. Yıllık büyüme hızı 2017'de 6,9 iken 2018'de yüzde 6,6'ya geriledi ve bu oran 2019'da yüzde 6'ya kadar düşecektir.

ABD'nin getirdiği yeni gümrük vergileri gibi ekonomik şoklara karşı politika yapıcılar, büyümeyi desteklemeye ve finans piyasalarını dengelemeye yönelik bir dizi mali önlem aldı.

Fakat muhtemelen bu önlemler yeterli olmayacak. Kredi büyümesi; büyük borç yükü ve hükümetin kaldıraçsızlaştırma taahhüdü ile, en azından orta ve uzun vadede, sıkıntı olmaya devam edecektir. Öte yandan ABD ile olan ticari gerilimler (yine) tırmanırsa hükümetin teşvik çabaları daha agresif hale gelir ve büyüme ciddi şekilde zarar görür.

5 2019'da Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Oranı Yüzde 4,6'ya Düşer

Brezilya, Hindistan ve Rusya gibi bazı ekonomiler 2018'de hafif bir toparlanma yaşarken Arjantin, Güney Afrika ve Türkiye gibi ülkeler yoğun finansal baskı altına girdi ve durgunluk yaşadı. Gelecekte de gelişmekte olan ülkeler; gelişmiş ekonomilerdeki büyümenin yavaşlaması ve dünya ticaretindeki hızın düşmesi, güçlü ABD doları, finansal şartlardaki sıkışma, Brezilya ve Meksika gibi ülkelerde artan siyasi belirsizlikleri de kapsayan bir dizi olumsuz etkiyle karşı karşıya... Ancak düşük borç seviyesi ile dinamik ekonomiye sahip az sayıda ülke trendleri yakalayabilecek ki bunlar da genelde Asya ülkeleri...

6 Emtia Piyasaları 2019'da da İnişli Çıkışlı Olabilir

Talep artışı, 2019'da da emtia piyasalarını desteklemeye yetecek kadar güçlü görünüyor. Bununla birlikte, emtia piyasalarındaki dalgalanmalar, özellikle petrol piyasalarında, bu yıl da devam edecektir. Kısa vadede petrol fiyatlarının az bir miktar artacağını düşünüyoruz. Yine de ortalamaya vurulunca 2019'da varil fiyatının 70 dolar olacağını tahmin ediyoruz ki bu fiyat 2018 yılında 71 dolardı. Yine de petrol ve diğer emtia fiyatları bakımından, büyümenin yavaşlaması ve talebin azalması gibi olumsuzlukların getirebileceği riskler var. Dalgalanmalara rağmen, 2019'un sonunda fiyatların mevcut halinden çok farklı olmayacağını tahmin ediyoruz.

7 Küresel Enflasyon Oranları Yüzde 3 Civarında Kalır

2015 ve 2018 yılları arasında tüketici fiyat enflasyonundaki artışın (yüzde 2'den yüzde 3'e çıkmıştı) bu yıl, gelişmiş dünyanın deflasyonist ya da deflasyoniste yakın durumdan çıkması

2016

2017

2018

2019

2020

sebebiyle merkez bankalarının hedeflediği gibi yüzde 2'de kalacağı tahmin ediliyor. Biz kısa vadede küresel enflasyonun yüzde 3, gelişmiş ekonomilerdeki enflasyonun ise yüzde 2 civarında kalacağını düşünüyoruz.

8 FED Faiz Oranlarını Yükseltir ve Birkaç Merkez Bankası da Onu Takip Eder

Dünyadaki kilit ekonomiler iş dünyasında farklı noktalarda yer aldığından, merkez bankalarının farklı hız ve yönlerde hareket etmesi şaşırtıcı değildir. Yine de zayıf büyüme ve sessiz enflasyon baskısı nedeniyle, muhtemelen borçtan kurtulma hızı beklenenin altında kalacaktır.

ABD Merkez Bankası rezervinin 2019'da üç katına çıkması mümkündür. Brexit sürecine bağlı olarak İngiltere ve Kanada gibi ülkeler ile Brezilya, Hindistan ve Rusya gibi bazı gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları faiz oranlarını artırabilir.

Avrupa Merkez Bankası, 2020'nin başına kadar faiz oranını yükseltmeyecek. Aynı şekilde Japonya Merkez Bankasının 2021'e kadar negatif faiz oran politikasını değiştireceğini düşünmüyoruz. Çin Halk Bankası ise aksi yönde hareket eden tek büyük merkez bankası; büyüme konusunda endişeli ve ılımlı teşvikler sağlıyor.

9 ABD Doları Yılın Büyük Bölümünde Şu Anki Yüksek Seviyesinde Kalır

Doların beklenen güçlü durumunun temel nedenleri; ABD'de trendin üzerinde seyreden büyüme ve FED'in faiz artırımındır. Özellikle de gelişmekte olan ülkelerin para birimlerine bağlı olarak Forex piyasalarındaki göreceli sakinlik göz önüne alındığında, ABD dolarında yeniden büyük bir değer artışı yaşanması pek mümkün görünmüyor.

"IHS Markit, politik hatalardan kaynaklanacak hasar riskinin 2019'dan ziyade, büyümenin daha da yavaşlaması nedeniyle asıl 2020 ve sonrasında artacağını düşünüyor."

Bununla birlikte kur dalgalanmaları görme olasılığımız yüksek. Avrupa'daki siyasi belirsizliklerin euro ve sterlin üzerinde olumsuz etkisi olabilir. 2018'in sonunda euro/dolar paritesinin 1,14'tü, 2019'un sonunda bu oranın yaklaşık 1,10 olmasını bekliyoruz. Aynı zamanda Çin hükümetinin finansal istikrar arzusunun bir sonucu olarak, yuan/dolar paritesinin psikolojik sınır olan 7 seviyesinin hemen altında sabitleneceğini öngörüyoruz.

10 Politik Şok Riskleri Yükselişte Ama Muhtemelen Bu Durum 2019'da Bir Resesyona Neden Olacak Kadar Etkili Olmayacaktır

Politik hatalar, hem 2019 hem de sonrası için küresel büyümeye yönelik en büyük tehdit olmayı sürdürüyor. Kaynayan ticaret çatışmaları tehlikelidir; şimdiye kadar ekonomiye zarar verdikleri için değil (zira vermediler) ama hızla yükselip kontrolden çıkabilecekleri için. Buna ek olarak ABD'de artan bütçe açıkları; ABD, Avrupa ve Japonya'daki yüksek borç seviyeleri ve kilit önemdeki merkez bankalarının atabilecekleri yanlış adımlar küresel ekonomiye tehdit oluşturuyor.

Yine de IHS Markit, politik hatalardan kaynaklanacak hasar riskinin 2019'dan ziyade, büyümenin daha da yavaşlaması nedeniyle asıl 2020 ve sonrasında artacağını düşünüyor.

Önce Yavaş Yavaş, Sonra Birden

**Tim O'Reilly,
O'Reilly
Next:Economy
Newsletter'in
yılbaşı sayısında
bugünlerde
hayatımıza nüfuz
etmeye başlayan
ama yakında
rutinimiz olmaya
aday teknolojileri
inceledi.**

Teknolojik değişim önce yavaş gelişir, küçük değişimler birikir, sonra birden dünya bambaşka bir yer olur. Ben kendi iş yaşamımda buna birçok kez tanık oldum: İnternet, açık kaynak yazılım, büyük veri, bulut bilgi işlem, sensörler ve her yerde yaygın bilgi işlem, son olarak da yapay zekânın ve algoritmaların toplum ve ekonomi üzerindeki derin etkileri hep böyle gelişti. Peki, şu anda "önce yavaş yavaş, sonra birden" bir sürecin henüz ortalarında bulunan neler var? Bu tür şeylerin listesi uzun, ancak birkaç önemli alanı burada saymak isterim.

1 Yapay Zekâ ve Algoritmaların Her Yere Nüfuz Etmesi

İnsan ile makine arasındaki işbirliğinin yeni türlerinin gelişmesi bugün en dikkat çekici alan. Google, Facebook, Amazon ve Twitter gibi online sitelerde işlerin çoğunun algoritmik sistemler tarafından yapıldığını biliyoruz

ama bunun getireceği bütün sonuçların tam farkında değiliz. Bu sistemler insan-makine karması hibrit sistemlerdir. Uber, Lyft ve Amazon Robotics bu kalıbı fiziksel dünyaya uygulayarak şirketi, makineleri hem yönlendiren hem de onlar tarafından yönlendirilen insanların geniş uğultulu bir ağı olarak yeniden tanımlıyor. Bu sistemlerde kimin neyi niçin alacağına algoritmalar karar veriyor. Makineler piyasanın koordinasyonunu değiştiriyorlar; öyle ki değişim “önce yavaş yavaş, sonra birden” gözlerimizin önünde beliriverecek.

2 Diğer Ülkeler Geriden Gelip ABD'nin Önüne Sıçıyor

Mobil ödemelerin hacmi Çin'de 13 trilyon dolarken ABD'de sadece 50 milyar dolar. Ruanda'da Zipline'ın talebe bağlı drone'ları bütün kan tedarikinin yüzde 20'sini sevk ederken ABD dahil başka hiçbir ülkede bu tür drone'lar henüz yok. İki durumda da mevcut altyapıdaki eksiklikler kökten yeni bir modelin benimsenmesinde avantaj haline geldi.

3 Çin ve Afrika'nın Dönüşümü

Afrika henüz dikkat merkezinizde değilse, bundan böyle olmalı. Afrika “önce yavaş yavaş, sonra birden” bir şekilde “dünyanın bir sonraki fabrikası” haline geliyor. ABD kendini tecrit eden bir politika izlerken Çin öne çıkıyor. Bir sabah uyanığınızda Çin'in ABD'ye, ABD'nin 20'nci yüzyılda İngiltere'ye yapmış olduğu şeyi yaptığını, dünya ekonomisinin yeni lideri haline gelmiş olduğunu görebilirsiniz.

4 Yeni Tarım Devrimi

Hollanda'da gerçekleşmekte olan tarım devriminden çoğumuzun haberi yok. Bu küçücük (ABD'nin 1/270'i kadar) ülkenin dünyanın ikinci büyük gıda ihracatçısı olduğunu biliyor muydunuz? Hassas tarımcılık ve diğer teknolojiler tarımı dönüştürüyor. Silikon Vadisi bu olanaklara daha yeni uyanıyor, tüketiciler de öyle. Etsiz hamburger piyasaya çıktı bile. Gıda tedarikimizin bileşiminde, tükettiğimiz şeylerde ve bunların bize ulaşma yolunda anlamlı değişimler bekleyin. Unutmayın internet 25 yıldır var, 10 yıl önce akıllı telefon diye bir şey yoktu. İkisi de “önce yavaş yavaş, sonra birden” dünyayı değiştirdi.

5 İklim Değişikliği

İklim değişikliği tam bir “önce yavaş yavaş, sonra birden” olgusudur. İklim değişikliği olaylarıyla antik uygarlıkların

yıkılışı arasındaki bağlantıyı inceleyen bilimciler iklim olaylarının yığınsal göçleri tetiklediğine işaret ediyor. Göçler çoğu zaman birlikte yeni felaketler getiriyor. Bu durumda söz konusu uygarlığın çöküp çökmemesi yönetici elitlerin kalitesine bağlı kalıyor.

6 Genetik Mühendislik

Genetik mühendislik gıda inovasyonunun önemli bir itici kuvveti, aynı zamanda iklim değişikliğine karşı olası yanıtın büyük bir parçasını oluşturuyor. Sibiryaya mamutunu yeniden canlandırabilecek miyiz? Mercan resiflerini kurtarabilecek miyiz? Ancak iklime uyarlanma sadece buzdağının tepesidir. Kimyasal boyaları bakteriyel yan ürünlerle ikame edebilecek miyiz? Hassas tıpta şu anda “birden” anına yaklaşıyoruz. Elbette yapay zekâ bu işin göbeğinde, ilaç keşfinde, yeni malzemelerin sentezinde ve biyolojik yollarda yardımcı oluyor. Ama bunun bir de nöral arayüzlerle kesiştiği yer var:

7 Nöral Arayüzler

Geçenlerde gördüğüm bir demoda birisi klavyeye dokunmadan bilgisayar oyunu oynuyordu. Ellere gönderilen sinir sinyallerini yorumlayan bir makine öğrenmesinden yararlanıyordu. Ellerinizi hareket ettirmeden dijital âlemde şeyleri hareket ettirmek kendi başına ilginç, ancak bu daha ilk aşama. Aslında bu teknolojiyi kullananların fiziksel ellerinden bağımsız olarak hareket ettirebildikleri sanal bir elleri oluyor. Aynı anda dokuz imleci birden kontrol etmek üzerinde çalışan bir araştırmacı tanıyorum. İnsanlık zaten sayborglaşıyor, bunun hızlanmasını bekleyebilirsiniz, ancak yapay zekânın insanları güçlendirecek yerde ikame edeceğini düşünme tuzağına düşmeyin.

8 Online Öğrenme

Online öğrenme sadece Udacity ve Coursera gibi online okullarla ilgili değildir. Eğitim ile bilişsel güçlendirme birlikte gider. Uber ve Lyft'in sınırsız sayıda sürücüyü sahipmiş gibi görünmesinin nedeni bir eğitimin gerekli olmamasıdır. Sürücüyü yolcuyu nereden alacağını ve gidilecek yere nasıl ulaştıracağını aplikasyon söyler. Bir tür iş üzerinde öğrenme. Online eğitim sistemlerinin çoğu 20'nci yüzyıl modellerini internet üzerinde yeniden üretmekten ibaret kaldı. Oysa online dersin rolü, öğrenciyi online hazır bilgiyi alıp kullanabileceği noktaya getirmek olmalı.

Küreselleşme 4.0'a Alternatif Bir Bakış

**Londra Üniversitesi,
Oryantal ve Afrika
Araştırmaları Okulu
Araştırma Görevlisi
Guy Standing, Dünya
Ekonomik Forumu
Yıllık Toplantısı
çerçevesinde
yayınlanan yazısında,
önceki küreselleşme
akımlarını inceleyerek
“yeni bir bütünleşme
dönemi olarak
Küreselleşme 4.0”ın
anlamını tartışıyor.**

Profesör Richard Baldwin, Küreselleşme 4.0'ı, yaklaşmakta olan hizmetlerde uluslararası arbitrajın hâkim olacağı bir çağ olarak niteliyor. Ben ekonomi tarihçisi Karl Polanyi'nin son dönem çalışmalarından esinlenerek derlediğim alternatif -ya da tamamlayıcı- bir bakış sunmak isterim.

Profesör Baldwin 1914 öncesini Küreselleşme 1.0; 1945 öncesini Küreselleşme 2.0, içinde bulunduğumuz dönemi ise Küreselleşme 3.0 dönemi olarak adlandırıyor. Baldwin'e göre, bu son dönemin karakteristik özelliği “fabrikaların sınırları aşması”. Küreselleşme 4.0'ı -büyük ölçüde küreselleşme ve robot teknolojilerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir kavram olan globotics'in etkisiyle- ezberlerin bozulduğu bir dönem olarak değerlendirdiğine göre, dünyada ezberlerin en fazla bozulduğu dönemin ardından Küreselleşme 2.0'ın ortaya çıkışı gibi, Küreselleşme 4.0'un ardından da Küreselleşme 5.0'in geleceği söylenebilir.

Küreselleşme 1.0 ve 2.0

Alternatif ve tamamlayıcı bir bakış sunalım. Polanyi'nin yaklaşımının benimsenmesi durumunda, Polanyi'nin 19'uncu yüzyıldaki ve 20'nci yüzyılın

başlarındaki Büyük Dönüşüm'ün "parçalanma aşaması" olarak nitelediği dönem ulusal pazar ekonomilerinin ortaya çıktığı Küreselleşme 1.0 olarak adlandırılabilir. Hâkim kapitalist güç olan İngiltere öncülüğündeki bu dönem, serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde tamamlayıcı ürünlerin ticaretinin ve teknoloji devriminin gerçekleştiği, en önemlisi de ulusal sermayenin kontrolündeki bir dönemdir.

Bu dönem işgücünün metalaştığı, çalışanların köylerinden ve yerel destek sistemlerinden koparıldığı bir dönemdir. Ekonomi tarihçileri tarafından pek değinilmese de, aynı zamanda da çekilen çitler ve özelleştirme yoluyla kamu arazilerinin yağmalandığı bir dönemdir. Bu durum bir tür rantiyeye kapitalizmini doğurmuştur. Bunun sonucunda eşitsizlik artmış (refah eşitsizliği gelir eşitsizliğinden daha fazla artmıştı), yaygın bir güvensizlik ortamı oluşmuş, bir yanda burjuvaların, diğer yanda halkın, proletaryanın olduğu yeni bir sınıfsal yapı ortaya çıkmıştır.

Burada Küreselleşme 1.0'ı derinlemesine ele almayacağız ancak küreselleşmenin sonraki tüm aşamalarında olduğu gibi, bu aşamada da jeopolitik ekonomik dinamiklerde bir dönüşüm yaşandığını belirtmeden geçemeyeceğiz. Küreselleşme 1.0'la birlikte tökezlemeye başlayan Avrupa -kapitalizmin yeni merkezi halini alan- Amerika'yı entelektüel sermayelerini çalmakla suçladı -ki kesinlikle haklılardı. Düşüşe geçen güçler -İngiltere, Almanya ve Fransa- bu duruma korumacı politikalar ve ticaret savaşlarıyla karşılık verdi -bu da tanıdık gelmiş olmalı.

Küreselleşme 1.0'ın yol açtığı krizler, Polanyi'nin ifadesiyle "uygarlığın yok olma tehdidiyle karşı karşıya kaldığı" Birinci Dünya Savaşı, Büyük Bunalım ve İkinci Dünya Savaşı'ydı. 1945 sonrasında Polanyi'nin Büyük Dönüşüm'ünün yeniden bütünleştiği Küreselleşme 2.0 dönemi başladı. Bu, sosyal demokrasi çağıydı; yeni düzenleme sistemlerinin, yeni bölüşüm modellerinin,

sosyal güvenlik sistemlerinin eşitsizlikleri ve işgücünün yaşadığı güvensizliği azalttığı bir dönem. Rantiye kapitalizmi kontrol altına alınmış, finans dünyası yasalarla düzenlenmişti. "Altın Çağ" olarak nitelenemese de, bir süreliğine OECD ülkelerinin ortak yaşam standartlarında gelişmeler yaşanmasını sağladı. Herkesçe bilinen nedenlerle, bu dönem çok uzun sürmedi.

Piyasanın Serbestleştirilmesi?

Sonuç Küreselleşme 3.0 oldu. Küresel piyasa ekonomisinin acı verici bir şekilde yeniden yapılandığı, Büyük Dönüşüm'ün parçalanma aşaması. Büyük Dönüşüm'ün ilk aşaması gibi, bu dönem de ilk aşamada, Mont Pelerin Cemiyeti ve onların siyasetteki temsilcileri olan Margaret Thatcher ile Ronald Reagan gibi neoliberallerin başını çektiği ateşli "serbest piyasa" savunucularının hâkimiyetindeydi.

Bu isimler sosyal demokratların düzenlemelerini ve yeniden dağıtım sistemini rafa kaldırdı. Ekonomiye bir kez daha, ancak bu defa daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde, uluslararası boyutta hâkim olan finans dünyasını liberalleştirdiler. Tek bir gösterge vermek yeterli olacaktır: 1970'lerde ABD'li finans kuruluşlarının finansal varlıkları GSYH'nin yüzde 100'ü düzeyindeydi; şu anda ise yüzde 350'nin üzerinde. Finans dünyası, 1914 öncesi dönemde olduğu gibi, rant gelirini yutuyor.

Küreselleşme 2.0 ile 1.0 arasında başka benzerlikler de söz konusu. İronik bir şekilde, neoliberalizm, uluslararası kurumlar aracılığıyla, bugüne dek kurulmuş en özgürlükten yoksun piyasa sistemini ortaya çıkardı. Bu dönemin en belirleyici simgesi 1994 tarihli Fikri Mülkiyet Haklarının Ticari Boyutları Anlaşması'dır (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights/TRIPS). Dünya Ticaret Örgütü

tarafından hazırlanan anlaşma, ABD'li çokuluslu şirketler tarafından şekillendirilmiş, Dünya Bankası, IMF ve diğer uluslararası örgütler tarafından, 3.000'i aşkın ticaret ve yatırım anlaşmasıyla desteklenmiştir.

TRIPS, temel itibarıyla ABD fikri mülkiyet hakları sisteminin küresel boyuta taşınmış halidir. Anlaşma, büyük ilaç, finans ve teknoloji şirketlerinin dünyanın dört bir yanından rant geliri elde etmesini sağlamıştır. Anlaşma ile özellikle patent sayısında artış yaşandı. Bu dönem, fikri mülkiyet haklarına ve bu hakların ardındaki küresel finans kuruluşlarının kolaylaştırıcı rolüne hak ettiği değer verilmeden isabetli bir şekilde anlatılamaz. Yine tek bir gösterge her şeyi anlatmaya yetecektir. 1994 yılında bir milyondan az patent başvurusu yapılmıştı; o tarihten bu yana, her biri en az 20 yıl boyunca tekel haklarını garanti altına alan yıllık patent başvuru sayısı üç kattan fazla arttı. Hangi serbest piyasadan söz ediyorsunuz?

Tarih Tekerrürden İbarettir

Bir süre boyunca bu düzenden en çok faydalanan ülke ABD oldu. Onu Japonya, AB ve Güney Kore izledi. Ancak bu ülkeler Çin'i hafife almıştı. 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü üyesi olmayan Çin, örgüte 2001 yılında katıldı. Çin kısa sürede bu ülkelere yetişti. 2011 yılına gelindiğinde, patent başvurusu sayısı ABD'yi geçmişti. ABD'deki başvurular kadar büyük bir değeri temsil etmese de, Çin'in küreselleşmenin yeni jeopolitik merkezi halini aldığını gösteren, sembolik açıdan önemli bir dönüm noktasıydı. 2015 yılına gelindiğinde Çin'deki patent başvurusu sayısı ABD, Güney Kore, Japonya ve AB'deki başvuruların toplamını aşmıştı. Büyük teknoloji şirketlerinin ucuz işgücü havuzu olarak kullandığı Çin, en büyük rantıye devletlerden biri halini almıştı.

Derken, öngörülebilir bir tarihsel ironi yaşandı. Küreselleşme 1.0 çağında Avrupa ülkelerinin ABD'yi rekabet avantajı elde etmek amacıyla endüstriyel sırlarını çalmakla suçlaması gibi, günümüzde de ABD, Çin'i entelektüel sermayesini çalmakla suçluyor. Yaşanan riyakârlık insanın kanını donduracak türden. ABD'nin Avrupa'daki telif haklarını kabul etmemesi

“Eğer yeni bir bütünleşme dönemi -arzulanan nitelikte bir Küreselleşme 4.0- yaşanacaksa, bunun şekillendirici gücü prekaryanın ihtiyaç ve istekleri olacaktır. Bu kitleler adaletsizliği ve güvensizliği azaltmaya, rantıye kapitalizmini ortadan kaldırmaya yönelik yeni bir politika benimseyecek.”

yüzünden önemli bir gelirden olan Charles Dickens yattığı yerden gülüyor olsa gerektir. “Amerikan Sanayi Devriminin Babası” olarak nitelenen Samuel Slater adlı İngiliz, memleketi Derbyshire'daki endüstriyel sırları çaldığı için İngiltere'de “Hain Slater” olarak bilinir.

Günümüzdeki Küreselleşme 3.0 ile Küreselleşme 1.0 arasında başka paralellikler de söz konusu. Büyük Dönüşüm'ün parçalanma döneminde işgücü metalaşırken -piyasa güçlerinin etkisiyle

belirlenen maaşlara tabi hale gelirken- işçiler de birey olarak metalaşmış, verilen maaşı reddetme olanağını yitirmişti. Bütünleşme döneminde, yani Küreselleşme 2.0'da işgücü kısmen de olsa metalaşmaktan kurtarıldı. Bu dönemde maaş işçilerin gelirinin küçük bir parçası haline aldı. Bu durum işgücünün satışını teşvik etme çabalarını baltaladı.

Küresel Dönüşüm'ün parçalanma dönemi olan Küreselleşme 3.0 sırasında, yan hakların erozyona uğraması, devletin sunduğu olanakların azalması, bulut işgücü ve platform ekonomilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, işgücü yeniden metalaştı. Duyarlı bir piyasa ekonomisinde işgücü meta olmaktan çıkarılmamalı ancak kurallar çerçevesinde metalaşmalıdır. Sorun, işçilerin kendilerini metalaştırılmış hissetmesidir. Artık işgücü piyasası dışında herhangi bir güvenceleri kalmamıştır. Küreselleşme 4.0'a onay verenlerin bu soruna bir çözüm bulmaması durumunda, toplumlarımız olumsuz sonuçlara katlanmak zorunda kalacaktır.

Değişen Ticaret

Bu da bizi Profesör Baldwin'in makalesinde ele alınan bir başka paralelliğe ulaştırır. Farklı dönemlerde ticaretin hâkim kalıpları da değişir. Büyük Dönüşüm'ün parçalanma dönemi olan Küreselleşme 1.0 sırasında ticaretin itici gücü, temel ürün ile nihai ürün arasında yer alan, sömürgecilik ve emperyalizm tarafından aracılık edilmekle birlikte, Ricardo'nun karşılaştırmalı avantaj ilkesine denk düşen tamamlayıcı ürünlerdi.

Büyük Dönüşüm'ün bütünleşme aşamasında, sanayileşmiş ülkeler pratik olarak kapalı ekonomiler halini aldı. Rekabet

avantajı sağlama potansiyeli taşıyan ürünlerin ticareti, sanayileşmiş ülkelerdeki standartların birbirine yakın olmasından dolayı işgücü maliyetlerini hesaba katmayan düzenlemelerle kontrol altına alındı. Bu uygulama Küresel Dönüşüm'ün parçalanma döneminde çöktü. Küreselleşme 3.0 döneminde göreceli işgücü maliyetleri, ticarete, daha önce benzeri görülmemiş derecede belirleyici oldu.

Bu ilişki bu dönemim karakteristik özelliklerinden biridir. Dünyanın dört bir yanındaki ülkeler "işgücü piyasalarının esnekliğini" artırmaya yönelik işgücü reformları aracılığıyla, GATT kurallarının radarından kaçmayı başaran vergi kredisi gibi teşviklerle rekabet avantajı yakalamaya gayret etmeye başladı. Bu durumun -işgücünün ve üretimin teknik ve coğrafi dağılımını değiştiren teknolojik gelişmelerin de etkisiyle- sonuçlarından biri "komşuyu dilendirmeye yönelik" bir ticaret politikası oldu. Bunun sonucunda, Küreselleşme 3.0 dönemindeki ticaretin belirleyici özelliği ürün ve hizmet bileşenlerinin ticaretindeki artış oldu.

Richard'ın ticaretin değişen kalıplarına dair analizine ufak bir itirazım olacak. Richard gelecekteki ticaretin "fırsatların, hizmet sektöründeki maaş düzeyleri tarafından şekillendirilen küresel arbitrajına" bağlı olacağını öngörüyor. Oysa belirleyici olan maaş düzeyleri değil, işgücü verimliliği ve maliyeti olacaktır. Çin'deki maaş düzeyi OECD ortalamalarına çıkabilir -ki bu yönde ilerliyorlar- ancak Çin devletinin işçileri daha verimli bir şekilde kullanması durumunda, maaş dışı işgücü maliyetlerine yönelik daha etkin sübvansiyonlar uygularsa, arbitraj maaş düzeylerine bağlı olmayacaktır. Sorun, Küreselleşme 4.0 döneminde gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü maliyetlerinin

büyük kısmının devlet tarafından üstlenilmesi olasılığı. OECD ülkeleri böylesine büyük bir tehdide nasıl tepki verecek?

Prekaryanın Yükselişi

Hepimizi bekleyen bir güçlüğü daha iyi anlamamıza yardımcı olacak bir benzetme daha yapalım. Büyük Dönüşüm'ün parçalanma döneminde, proletaryanın mücadelesiyle tanımlanan yeni bir sınıfsal yapı ortaya çıktı. Bütünleşme aşamasında, yani Küreselleşme 2.0 bu kitlelerin haklarını pekiştirdi. Tam aksine, Küresel Dönüşüm'ün parçalanma aşamasında, yani Küreselleşme 3.0 sırasında, sosyal demokrat politikalarla birlikte proletarya da kan kaybederken, yepyeni bir sınıfsal yapı ortaya çıktı. Kitle prekarya halini aldı.

Eğer yeni bir bütünleşme dönemi -arzulanan nitelikte bir Küreselleşme 4.0- yaşanacaksa, bunun şekillendirici gücü prekaryanın ihtiyaç ve istekleri olacaktır. Bu kitleler adaletsizliği ve güvensizliği azaltmaya, rantiye kapitalizmini ortadan kaldırmaya yönelik yeni bir politika benimseyecek. Prekaryanın tarihsel sıkıntısı, devletleri çevresel açıdan sürdürülebilir, teknolojik gelişmelerin getirilerinin adil bir şekilde bölüşüldüğü, "yokoluş" tehdidinin aşıldığı bir ekonomik sistem kurmaya zorlamak olmuştur. "Yokoluş" adı verilen yeni protesto hareketi bu konuda öncü olabilir.

Bir anlamda, Küreselleşme 1.0 sırasında kamu mallarının yağmalandığı, Küreselleşme 2.0'da geri alındığı, Küreselleşme 3.0 sırasında çok daha kapsamlı şekilde talan edildiği, Küreselleşme 4.0 sırasında tekrar geri alınması ve dramatik düzeyde canlandırılması gerektiği söylenebilir.

Amazon'un Bir Sonraki Adımı

Amazon son 20 yıldır kontrolsüz bir şekilde büyüyor, kâr etmeyi boş vererek tüm gelirini yatırıma dönüştürüyor ve perakende sektörünü darmadağın ediyor. Axios'tan Erica Pandey'e göre ise "şimdi de öldürmeye hazırlanıyor."

Pazar araştırma şirketi Gartner L2'in tahminlerine göre, Amazon bugüne dek piyasaya 100 farklı marka sürdü. Harvard İşletme Okulu perakende profesörü Donald Ngwe'ye göre, "Bu durum geleceğin perakende dünyasının önemli bir parçasını oluşturacak."

Eski bir Amazon yöneticisi olan, şu anda bu platform üzerinden satış yapan markalara danışmanlık yapan Janes Thomson, Amazon'un tüketiciler konusunda sahip olduğu devasa miktarda verinin, müşterilerin ne istediği konusunda benzeri görülmemiş düzeyde fikir edinmesini sağladığını söylüyor.

Amazon kendi ürünlerinin sayısını artırarak, kendi kurduğu pazardaki satıcılarla rekabete giriyor -ve bu tavırla düzenleyici kurumların, tekelleşme karşıtı avukatların dikkatini çekmeye başlıyor.

Fiziksel Mağazalar: Amazon, 2018 başında "Go" mağazalarının -kasiyersiz marketler- açılacağını duyurarak manşetleri süsledi. Yıl sonuna dek ülke genelinde altı mağaza açan Amazon, 2021'e kadar 3.000 mağazaya ulaşmayı planlıyor.

Bunlara Amazon kitabevlerini -sayıları 18 ve artmaya devam ediyor- New York'un Soho semtindeki, sitede 4 yıldız alan ürünlerin satıldığı "4 Yıldız" mağazasını da ekleyebilirsiniz.

Amazon'un sahip olduğu 450 doğal ürün mağazası da var -ve yenilerinin açılacağı söyleniyor.

"Amazon'un tüketiciler konusunda sahip olduğu devasa miktarda veri, müşterilerin ne istediği konusunda benzeri görülmemiş düzeyde fikir edinmesini sağlıyor."

E-ticaret devi ülkenin büyük kentlerindeki fiziksel varlığını da giderek artırıyor.

Geleceğin Mağazası Süpermarket Olacak

Yoğun bir müşteri trafiğine sahne olan marketler perakende sektörünü kurtarmaya yönelik cesur fikirler açısından ideal birer laboratuvar.

Olay Yeri: Çinli **Alibaba** sektöre öncülük ediyor. Alibaba'nın Hema süpermarketlerinde müşterilerin mağazada seçerek sipariş verdiği ürünler evlerine teslim ediliyor -ya da online ortamda verdikleri siparişi mağazaya gidip alabiliyorlar.

ABD'de, Microsoft'la işbirliğine giden **Kroger** gerçek zamanlı satış fiyatlarını yansıtan led raflarla ve rafların boşaldığını bildiren sensörlerle donatılmış marketler açıyor.

Market lojistiği yeni bir sektör ortaya çıkardı. Kroger-Microsoft prototipi mağazaların online sipariş almasına ve hızla teslim etmesine de olanak tanıyor. Ortaklar, bu teknolojiyi diğer perakendecilere satarak para kazanmayı planlıyor.

Akıllı olun: Geleceğin insansız distopik marketlerine henüz zaman var -ürkütücü bir kavram.

Moody'nin sahip olduğu ticari gayrimenkul analiz şirketi Reis'in kıdemli ekonomisti Barbara Denham, "Kesinlikle kuşkuyla yaklaşanlar olacaktır" diyor.

"Büyük Birader gibi. Mağazadayken de beni izleyecekler mi?"

Karadeniz'de Güç Kayması

Dış Politika ve ulusal güvenlik politikaları konularında analizler sunan *War on the Rocks*'taki yazısında Michael Petersen, Rusya'nın Karadeniz'de yeniden hâkim güç haline nasıl geldiğini inceledi.

Rusya yeniden Karadeniz'deki hâkim güç haline geldi. Moskova 2014'te Kırım'ı ele geçirdi ve bölgedeki deniz gücünü artırdı. 25 Kasım 2018'de Kırım açıklarındaki üç Ukrayna gemisine el koyan Rusya, Karadeniz'e geri döndüğünü vurgulamış oldu ve son 10 yılda denizcilik alanındaki en büyük değişikliklerden birine imza attı. Ukraynalı denizciler Moskova'da gözaltında tutuldu ve Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi başkanı Oleksandr Turchynov, Ukrayna gemilerinin Kerç Boğazı'na geri döneceğine söz verdi.

Karadeniz'deki değişim bir süredir gözlemleniyordu. Rusya'nın Karadeniz filosunun 2016 Eylül'ünde düzenlediği bir dizi tatbikatın ardından Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov şunları söylüyordu: "Birkaç yıl önce Rusya'nın Karadeniz filosunun savaş becerileri, Türk donanmasının aksine oldukça zayıftı. Hatta Türkiye'nin Karadeniz'in tek hâkimi olduğunu söyleyenler bile vardı. Artık işler değişti."

Gerçekten de değişti. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından Karadeniz filosu 20 yıl boyunca kan kaybetti, neredeyse tüm yaşamlarını Sivastopol'daki limanlarda demirleyerek geçirmiş birkaç eski gemiyle ufak tefek manevralar yaptılar. 2015'te Moskova gelişmiş savaş gemileri ve denizaltılarıyla tekrar Karadeniz'e indi. Kıyı boyunca kurulan hava savunma sistemlerine kıyı savunma füzeleri eşlik ediyordu. Daha güçlü bir filo da Suriye'deki Esad rejimini desteklemek için Akdeniz'de konuşlandırıldı. Üç yıl sonra, Rusya Karadeniz'deki askeri üstünlüğünü sürdürüyor.

Rusya'nın Füzeleri ve Elektronik Harp

Kıyıda konuşlanmış güçler Rusya'nın bölgedeki askeri üstünlüğü açısından kilit durumda. Kırım'ın ele geçirilmesi, Rusya'nın uzun menzilli, karada konuşlanmış, S-400 SAM ve Bastion-P gibi hava ve deniz savunma sistemlerini kullanmasına olanak sağladı. S-400 füze sistemleri orta ve uzun menzilli, 250 kilometreye kadar ulaşabiliyor ve dünyadaki en ölümcül füzelerden biri. 25 Kasım 2018'deki Kerç Boğazı olayına kadar Kırım'da dört S-400 taburu vardı. Moskova beşinci taburu da yolladı. Bu taburlar S-300 SAM ve Pantsir-S1 savunma sistemleriyle de güçlendirildi. Aynı şekilde, yaklaşık 300 kilometrelik menzili olan P-800 Oniks deniz savunma füzeleri de gönderildi.

Ancak, silahlar görmedikleri hedefi vuramazlar. Kırım'ın ele geçirilmesinin önemi bir sonucu da Rusya'nın sensör sistemlerini neredeyse tüm Karadeniz'i kapsayacak şekilde genişletmesi oldu. Rus karadan havaya füzeleri, 2014 ve 2015'te Kırım'a yerleşti, radarlar da çalışmaya başladı. Moskova, Monolit-B radar sistemini getirdi ve tüm Karadeniz'i taramaya başladı. Böylece

Karadeniz'de faaliyet gösteren tüm gemilerin mükemmel netlikteki fotoğraflarına ulaşma becerisi kazandı.

Rusya'nın Karadeniz'deki elektronik harp potansiyeli de arttı. 2016 Haziran'ında Karadeniz'in doğusunda gerçekleştirilen NATO tatbikatında, Rusya'nın GPS sinyallerini karıştırdığı ortaya çıktı. Otoriteler, Rusya'nın elektronik harp araçlarını denediğini düşünüyor.

Karadeniz Filosu

Moskova'nın bölgedeki emelleri Karadeniz'le sınırlı değil. Karadeniz filosu güneydeki bölgeler, Doğu ve Orta Akdeniz için de bir sıçrama tahtası görevi görüyor. Rusya böylece eskiden nüfuzunun kısıtlı olduğu Suriye gibi bölgelerde ABD ve NATO etkisinin azalmasını sağlayacak diplomasi kozunu da elde ediyor.

Rusya'nın gücünü korumasının kilit noktası Doğu Akdeniz'deki filodur. Kırım'ın ilhaki sayesinde Rusya, bölgesel gücünün bir aracı olarak filonun geliştirilmesine önem verdi. Bir zamanlar Rusya'nın pek ilgilenemediği sular, artık Rusya'nın Akdeniz'deki gücünün merkezi durumunda. Aslında nükleer Kuzey ve Pasifik filolarının yanında, Karadeniz filosu Rusya'nın dört büyük filosu arasında operatif ve taktiksel anlamda en başarılısı.

Karadeniz'de Rekabet

Rusya'nın Karadeniz'deki etkinliğinin elbette bir bedeli de var. Kırım'ın ilhakının etkilerinden biri, Karadeniz'deki ekonomik bölgenin 200 mile çıkarılması oldu. Böylece Rusya, bölgede NATO'yla komşu oldu. Bu da Rusya'nın NATO üyesi komşularını rahatsız etti. Uzun süreli diplomatik çabalara rağmen, bu ülkelerin dengeyi sağlamak için bir karşılık verme isteği azalmadı.

Türkiye Karadeniz'deki deniz gücünü artırmaya çalışıyor. Bölgede Rusya'yı kontrol altında tutma emelinden de vazgeçmiş değil. Ankara Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında en büyük donanmaya sahip. Donanmasını yeni savaş gemileriyle, hızlı güvenlik botlarıyla ve amfibi saldırı gemileriyle güçlendiriyor. Türkiye'de eksik olan, kıyı istihbaratı, gözetim ve keşif becerisi ile Kırım'dakine benzer uzun menzilli füzeler.

Rusya'nın Karadeniz'deki askeri gücünü artırması, hâkimiyet ibresini de Moskova'dan yana çevirdi. Ancak Kırım'ın ele geçirilmesi ve asker yığılması, Karadeniz'de Moskova'yla NATO ülkelerini karşı karşıya getiriyor. Türkiye, Romanya ve Bulgaristan, Moskova'ya karşı koyabilmek için modern askeri güçlere sahip olmak zorunda olduklarını biliyorlar. Yine de Rusya'nın etkileyici deniz güçlerine karşı, bu ülkeler NATO'daki müttefiklerine, özellikle de ABD'ye bel bağlıyor. Ukrayna üzerindeki Rusya baskısı ise devam edecekmiş gibi görünüyor.

**İSTANBUL
SANAYİ ODASI**

Asmalı Mescit Mahallesi, Meşrutiyet Cd.
No: 63, 34430 Beyoğlu/İstanbul
+90 (212) 252 29 00
info@iso.org.tr
www.iso.org.tr

